

Marijan F. Kranjc, generalmajor v pokoju

Partizanski poveljnik in trije strankarski politkomisarji

(Vojaško-strateški aspekti »Dolomitske izjave«, bivanje in poročanje generala Arsa Jovanovića o stanju med slovenskim partizanih, končno odkrita resnica o njegovi tragični smrt)

**Vojaško-strateško aspekti DOLOMITSKE
IZJAVE (Ali je general Arsa Jovanović iniciral
sprejetje Dolomitske izjave?).**

O Dolomitski izjavi so napisane knjige, številne razprave in članki (v slovenskem Cobissu jih je registriranih okrog 40). Po vsebini so raznolike, vendar pa v nobeni niso obdelani vojaško-strateške aspekt Njihove vsebin ne bo navajalk, vsekakor pa moram navesti »uradno« stališče slovenskih zgodovinarjev.

V Slovenski najnovejši zgodovini, 1, v izdaji INZ 2005, je na straneh 670 – 671 o Dolomitski izjavi rečeno naslednje:

1. 1. marca 1943 je v Polhograjskih Dolomitih, po dolgih pogajanjih, na pobudo KPS podpisana omenjena izjava po kateri je OF postala enotna organizacija pri čemer je KPS ohranila vodilno vlogo. Ostali dve skupini, krščanski socialisti in sokoli so se odrekli svoje organizacije!
2. Razlogi za podpis: mednarodno stanje, strah za povojni strankarski razvoj.

3. Spor me generalom Arsa Jovanoviće in vodstvom KPS, posebej pa še njegov kritični odnos do politkomisarjev iz vrst krščanskih socialistov in sokolov, pa je Titu takoj sporočil, da »take kombinacije on ne bo dovolil«!
4. Jovanović je bil sicer tudi proti OF, tudi Ivo Lola Ribar, ki je prišel v Slovenijo, da zgladi spor.
5. Vsekakor pa je Dolomitska izjava pomenila poenotenje slovenskega partizanstva z ostalimi deli NOV Jugoslavije.

Neznano poročilo Titu o akcijah dolenjskih partizanov decembra 1942. Ogorčenost pokojnega generalmajorja Bojana Polaka - Stjenke nad Kardeljevimi ocenami slovenskih partizanov in njihovih poveljnikov. Ali je Arsa Jovanović iniciral sprejem Dolomitske izjave? O generalpolkovniku Arsu Jovanoviću, bivšem načelniku Vrhovnega štaba NOV in PO Jugoslavije, je malo znanega. Ker se je 1948 opredelil za resolucijo informbiroja in bil menda ubit (verjetno prej likvidiran) na romunski meji pri begu iz Jugoslavije, so iz vojnega zgodovinopisja, publicističnih del in enciklopedij izginili vsi napisi o njem in njegovem deležu v toku NOB kot načelniku VŠ NOV in PO Jugoslavije, ki pa vendarle ni bil zanemarljiv. Izbrisali so ga tudi s fotografije s Titom in Rankovićem, ki je bila znana do leta 1948!

V svoji knjigi **Balkanski vojaški poligon**,¹ sem na str. 72 v 2. poglavju Geneza slovenskih »napadov na JLA in podnaslovi Vse slovenske zdrahe proti NOV – JA (JLA) od 1941 do 1980 – Prihod srbskih in črnogorskih častnikov v enote NOV Slovenije, napisal tudi tole: *»Na prošnjo slovenskega vodstva je Tito 1942 poslal v enote NOV Slovenije 12 izkušenih partizanskih poveljnikov iz Srbije in Črne gore. Med njimi je bil tudi načelnik Vrhovnega štaba NOV Jugoslavije Arsa Jovanović, ki je nastopal precej bahavo in je hotel celo reorganizirati NOV Slovenije. Ni razumel politične vloge OF, temveč je priznaval samo vlogo KPJ, pa čeprav je šlo za oficirja bivše jugoslovanske vojske. Najprej je prišlo do obrobniških konfliktov na ravni poveljevanja in taktike, pozneje pa so nastali tudi resnejši konflikti z izvršnim odborom OF in glavnim štabom NOV Slovenije. Kardelj je zato zahteval od Tita,*

da Arsa Jovanovića odpokliče, kar se je tudi zgodilo. Seveda se je Arsa Jovanović za ta odpoklic kasneje dobro maščeval ... Ostali srbski in črnogorski poveljniki so bili zaradi svojega osebnega poguma in poveljniške sposobnosti zelo priljubljeni med borci in tudi pri slovenskih častnikih. Nekateri so tudi padli za svobodo slovenskega naroda (Mirko Bračić in drugi).«¹

Podobno so pisali tudi drugi zgodovinarji in publicisti, pa so tako ohranjeni le napisi, naperjeni proti Arsu Jovanoviću. To še posebej velja za pisce iz Slovenije (Kardelj, Maček in drugi), ki so iz različnih razlogov ocenjevali njegovo bivanje v GŠ NOV in PO Slovenije od 17. novembra 1942 do 28. marca 1943. Nazadnje sta se v »znameniti« 57 številki Nove revije generala A. Jovanovića dokaj poglobljeno lotila tudi dr. Spomenka Hribar in Veljko Namorš (prvi opozoril na sporne Kardeljeve dokumente!)², 2 ne morem pa mimo bogokletnih misli nekdanjega visokega oznovskega funkcionarja in emigranta Alberta Svetine - Erna, ki jih je obelodanil šele nedavno tega³.

Na srečo so nekateri dokumenti o generalpolkovniku Arsu Jovanoviću ohranjeni. Po njihovi sledi je Ivan Matović, polkovnik v pokoju, po desetletnem raziskovalnem delu napisal zelo obsežno avtobiografsko študijo z naslovom **Vojskovodja z mučeniško avreolo**⁴

V Vojnozgodovinskem zborniku sem v začetku leta 2002 objavil članek z naslovom, krajši zapis v Nedeljskem dnevniku 3. 3. 2002 in nazadnje odkritje o sodnem spisu iz Ljubljane, da je bil general

¹ Kranjc F. Marijan, generalmajor v pokoju, *Balkanski vojaški poligon, Varnostno-vojaški zapisi*, Borec, 1998, Ljubljana

² Dr. Hribar Spomenka, *Avantgardno sovraštvo in sprava*, Nova revija števil. 57, 1987 in *Poskus znanstveno-fantastične zgodbe*, Nova revija števil. 7, 1988, Ljubljana ter Veljko Namorš *O vprašanju jezika v JLA*, Nova revija števil. 57, 1987, Ljubljana

³ Svetina Albert - Erno, *Od osvobodilnega boja do banditizma*, 2004, Ljubljana

⁴ Matović Ivan, *Vojskovoda s oreolom mučenika, Povest o generalu Arsu P. Jovanoviću, načelniku Vrhovnog štaba NOBJ i njegovoj tragičnoj sudbini*, 2001, Beograd (cirilica)

Jovanovića ubit v Beogradu, beg pri Vršču pa inscenira, objavljen 2005 v novomeškem Rast⁵.

V javnosti je največjo pozornosti vzbudil podatek, da je maršal Tito na predlog Arsa Jovanovića dne 14. maja 1945 podpisal ukaz o prepovedi ubijanja vojnih ujetnikov, ki naj bi bil poslan tudi GŠ v Slovenijo. Original bi moral biti v Arhivu RS. Kmalu zatem so ga, po izjavi Silva T. polkovnika v pokoju, našli v arhivu Inštituta za novejšo zgodovino v Ljubljani.

Kmalu po objavi članka v Vojnozgodovinskem zborniku me je njegov urednik J. J. Š., brigadir v pokoju, obvestil, da bi Bojan Polak - Stjenka, generalmajor v pokoju, želel srečati z menoj, da bi končno zvedel resnico o razlogih bivanja Arsa Jovanovića med slovenskimi partizani. Vabilu na pogovor sem se seveda odzval zelo rad, saj sem dobro poznal vojaško pot partizanskega poveljnika in narodnega heroja, obenem pa sem tudi nameraval generala Polaka povprašati o njegovi vlogi v znani politično-zarotniški akciji »Vrh«, ko je bil razrešen dolžnosti prvega poveljnika TO Slovenije. Kasneje sem se še dvakrat sestal s kolegom Polakom, tokrat brez prič.

Namreč, generala Polaka sta predvsem zanimali dve vprašanji, in sicer:

- ali je Tito konec 1942 poslal polkovnika Arsa Jovanovića in skupino srbsko-črnogorskih poveljnikov z namenom, da bi slovensko partizansko vojsko reorganizirali po enotnem »jugoslovanskem« modelu, ali pa je zares Kardelj zaprosil Tita za pomoč v poveljniškem kadru oziroma tudi za dolžnost načelnika GŠ Slovenije, kakor sem zapisal v članku, in drugo,
- kje se nahaja Titov pisni ukaz o prepovedi ubijanja vojnih ujetnikov in kdo ga je v GŠ Slovenije prejel, kajti niti on niti drugi

⁵ Resnica o vlogi generalpolkovnika Arsa Jovanovića med bivanjem v GŠ NOV in PO Slovenije, VZZ Logatec in ND Ljubljana, 2002 in Končno resnica o tragični smrti generala Arsa Jovanovića, Rast 2005 Novo mesto.

partizanski poveljniki tega ukaza niso prejeli po vojaški »liniji«, osebno pa tudi ni vedel za obstoj takšnega ukaza.

General Polak je v začetku pogovora tudi povedal, da je prav on osebno sprejel polkovnika Arsa Jovanovića na Dolenjskem in ga pospremil do Ivana Mačka - Matije, takratnega poveljnika GŠ Slovenije.

Takratni polkovnik Arsa Jovanović je bil najbolj presenečen, ko mu je major Polak pred strojem brigade predstavil **tri strankarske politkomisarje (iz vrst KPS, krščanskih socialistov in sokolov)**. Spraševal je kdo je izdal takšen ukaz, vendar mu poveljnik brigade ni vedel odgovoriti. Poveljnik GŠ NOV Slovenije, polkovnik Maček, ki je imel ob sebi tri strankarske politkomisarje (Kidriča, Kocbeka in Rusu?), je povedal, da je to sklep IO OF, saj so v partizanih tri skupine borcev, poleg komunistov in skojevcev, tudi krščanski socialisti in sokoli, da gre za slovensko »posebnost« in podobno. Menda je bila ideja o strankarskih politkomisarjev spočeta u Španiji, a glavni zagovornik naj bi bil dr. Aleš Bebler!

Največji problem je bil seveda, ker so namestniki političnih komisarjev bili dejansko vodje obveščevalne in kontraobveščevalne službe v enoti, pa so tako po vsej verjetnosti zbirali potrebne podatke po treh »linijah«!?

O teh in podobnih zapletih okrog »treh politkomisarjev« nisem našel v partizanski literaturi nobenih podatkov, ker je bila to prava tabu tema. Po arhivskih dokumentih pa zares nisem brskal ...

Zaradi avtoritete, ki jo je Arsa Jovanović užival kot Titov načelnik VŠ celotne partizanske vojske, so slovenski partizanski poveljniki izvrševali začetne (taktične) ukaze Arsa Jovanovića, saj so bile ofenzivne akcije kar uspešne.

O pravih razlogih, zakaj je bil Arsa Jovanović poslan v Slovenijo, pa general Polak ni vedel nič, saj je do objave mojega članka verjel,

da je šlo za načrtovano **in vsiljeno Titovo potezo poenotenja partizanske vojske**. Poznal je samo »uradno« razlago Kardeljevih stališč, ni pa vedel za ozadje spora Tito – Kardelj, kakor tudi za vsebino ohranjenih dokumentov generalpolkovnika Arsa Jovanovića.

Zaključimo lahko, da je, da Arsa Jovanović vseeno reorganiziral slovensko partizansko vojsko brez strankarskih komisarjev, kasneje pa je Ivo Lola Ribar še uspel organizirati VŠ NOV po hrvaškem vzorcu oz. organizacijski shemi. Seveda pa sta oba dobila črni piki pri Kardelju!

ZAKAJ JE TITO POSLAL POLKOVNIKA ARSA JOVANOVIĆA NAČELNIKA VŠ V SLOVENIJO?

O razlogih, zakaj je Tito poslal takratnega polkovnika Arsa Jovanovića, načelnika Vrhovnega štaba, v Slovenijo, kjer je ostal dva in pol meseca, obstajajo na splošno tri razlage. Po prvi, slovenski, je šlo za načrtovano **Titovo potezo poenotenja partizanske vojske po nekakšnem »jugoslovanskem« vzorcu**. Po drugi, in sedaj prvič dokumentirani razlagi, je Tito na **prošnjo Edvarda Kardelja poslal slovenskim partizanom kvalitetno kadrovsko pomoč – svojega odličnega načelnika VŠ in dvanajst preizkušenih srbskih in črnogorskih častnikov**, da bi s svojimi izkušnjami obogatili in dvignili bojno delovanje slovenskih partizanov na višjo raven. Obstaja pa tudi tretja, sicer manj verjetna razlaga, po kateri je Tito **namerno odstranil Arsa Jovanovića iz VŠ zaradi njegove nesposobnosti in karakterja**, kar so pozneje nekateri šefi Kosa navajali, češ da je Arsa Jovanović že tedaj imel rajši Stalina kot pa Tita in da se zato ni čuditi, da je postal vnet informbirojevec.

Najbolj nenavadna pa je inačica, ki jo je navedel Albert Svetina - Erno, ko je v že omenjeni knjigi v poglavju z naslovom Boljševizacija partizanstva, str. 84–87, napisal, da je po njegovem mnenju šlo za **»...podtalno igro Kardelja in Tita proti osvobodilnim težnjam v slovenskem partizanstvu**. Ker se Kardelj v Sloveniji ni hotel kompromitirati, je nekatere cilje dosegel s Titovo pomočjo. Prihod Arse Jovanovića in skupine oficirjev v Slovenijo sodi v **Kardeljev načrt popolne boljševizacije partizanstva v Sloveniji**. Kardelj si je pri Titu prizadeval za prihod oficirjev iz njegovega štaba v Slovenijo, ker je hotel, da bi oficirji z juga v Sloveniji ublažili slovenski nacionalizem. ... Ker Tita nihče ni smel napadati, je Jovanović v Sloveniji prevzel vlogo grešnega kozla. Jovanović ... je bil v Sloveniji deležen ostrih kritik. ... Ob Jovanovićevevem prihodu v Slovenijo je bil teren proti njemu že pripravljen. Proti njemu je nastopila vsa Partija ... Mnogi ga niti videli niso, pa so bili proti njemu. Obtoževali so ga, da je grob, da je birokratski, da zahteva ... Ampak Jovanović je zahteval predvsem to, kar je **bilo dogovorjeno v vrhovnem štabu pri Titu**. V Sloveniji so bile potrebne bojne enote, ki se ne skrivajo.

Polak: »Ko sem iz Dolomitov odhajal na Notranjsko, sem bil na poti do Mokreca v skupini, kjer je bil tudi Arsa Jovanović. Takrat sem slišal njegovo mnenje in pri tem spoznal, da so si slovenski komunisti na njegov račun izmislili razne obtožbe, ker je prekrižal njihove račune. ... Jovanović je kritiziral CK predvsem zaradi njegove bunkerske taktike in oddaljenosti glavnega štaba od partizanskih enot.«

Obstajajo številni dokumenti o tem, zakaj je Tito poslal Arsa Jovanovića v Slovenijo. To so predvsem prošnje in zahteve Edvarda Kardelja, ki pa bi jih zaman iskali v slovenskih knjigah! Sredi leta 1942 je Edvard Kardelj pisal Titu naslednje: »Slovenski borec je v ofenzivi počasen, nepokreten, neodločen in brez osebne iniciative v akciji, kar se opaža tudi pri naših poveljnikih. Srbski in črnogorski častniki so bolj iniciativni, zato sem menil, da bi bilo dobro, da iz Vrhovnega štaba dobimo nekaj ljudi.« General Polak enostavno ni

mogel verjeti, da bi Kardelj napisal takšno oceno o slovenskih partizanih in poveljnikih, zato sem ga moral opozoriti, da ta negativna ocena ni bila objavljena v slovenskih zgodovinskih ali drugih publikacijah, temveč samo v Dedijerjevih prilogah in v Kardeljevem pričevanju, ki je bilo objavljeno 1984 v Sarajevu. Moram povedati, da je general Polak izrekel hudo (in grdo) zamero Edvardu Kardelju, pa sem mu povedal, da to še ni vse, saj je dejansko prav Edvard Kardelj izničil pred Titom ves zanos slovenskih partizanov in njihovih poveljnikov.

Namreč, že na sestanku CK KPJ, dne 8. 9. 1942. v Glamoču, je bilo sklenjeno, da bodo trije častniki iz VŠ poslani na teren kot pomoč. Načelnik VŠ Arsa Jovanović je bil določen, da bo odšel v Slovenijo, Svetozar Vukmanović – Tempo v Makedonijo itd.

Arsa Jovanović je dobil od Tita izrecno nalogo, naj **iz slovenskih partizanov formira del NOV Jugoslavije, »Slovenijo pa naj ohrani za Jugoslavijo«!** Tito mu je dal tudi dve Kardeljevi pismi, poslani 20. septembra in 7. oktobra 1942, ki ju je dobil 14. novembra 1942. Polaku sem tudi omenil, naj si podrobneje pogleda odstavek o problematiki poveljevanja iz septembrskega Kardeljevega pisma. To pismo je bilo objavljeno šele trideset let pozneje, najprej ga je objavil Vladimir Dedijer v *Novih priložih za biografijo Josipa Broza Tita*, Liburnija, Rijeka, 1981, pozneje pa še Edvard Kardelj, Svjedočenja, Sarajevo 1984, str. 57-59. Glasi pa takole:

»Glede poveljevanja so bili tudi slabi primeri, nedisciplina in nenehno bežanje pred sovražnikom. Poveljniški sestav, s katerim smo že prej imeli delo, se je deloma pokazal kot zelo slab, v veliki večini pa precej slab. V tem je naša največja težava. Na žalost, dejstvo je, da se je naš Glavni štab izkazal slabo, celo zelo slabo. Tu ni niti enega človeka, ki bi bil sposoben voditi tako velike operacije. Če ne bi vedel, kako je pri vas, bi te zaprosil za majhno pomoč. Če ste se kaj popravili, tj. če je poleg tebe kaj sposobnih poveljnikov, ne bi bilo slabo, da nam pošljete vsaj enega takega, ki bi mogel

*poveljevati v Glavnem štabu. Sedaj razpolagamo samo z Lojzom (Franc Leskovšek - Luka), ki pa je v operativnih stvareh, po našem mišljenju, **popolnoma odpovedal**, in Angelom (Ivan Maček - Matija), ki se je tudi **slabo izkazal**. Naša namera je bila odstaviti Lojza kot poveljnika in ga vrniti v partijsko organizacijsko delo, na njegovo mesto pa postaviti Angela. No, skoraj popolnoma sem prepričan, da ne bomo s tem ničesar popravili.*

Kar zadeva mene, menim, da sem lahko koristen v določanju osnovne linije – tudi doslej sem tako delal – no, pri praktičnem izvajanju te linije pa ne morem prevzeti nobene posebne odgovornosti razen splošne kontrole, ker se, prvič, niti ne razumem, drugič pa nisem niti fizično sposoben, da bi mogel tekati po gozdovih in vrletih. Naša rešitev bo zato samo začasna. Če nam vi lahko pomagate, ta pomoč pa mora biti zares resnična, bi se tako veliko stvari rešilo.«

General Polak je bil naravnost zgrožen nad takšno Kardeljevo oceno (najblažji izraz je bil: neumna, da drugih ne navajam), obenem pa je izrazil prepričanje, da bi razvoj slovenske partizanske vojske potekal po drugačni poti, če se **Kardelj in drugi partijski voditelji ne bi vmešavali v vojaške zadeve**. General Polak je pri tem še povedal, da so jim **srbski in črnogorski poveljniki, ki so ostali med slovenskimi partizani, posredovali svoje bogate bojne izkušnje. Bili so sprejeti kot dobri tovariši, svoj ugled pa so si prislužili kot pogumni in odlični poveljniki**. O polkovniku Arsu Jovanoviću je dobil vtis strogega poveljnika, ki pa je vse njih spodbujal k smelim in odločnim bojnim in političnim akcijam.

PRVO PISMO ARSA JOVANOVIĆA, POSLANO TITU IZ SLOVENIJE

Prvo pismo Arsa Jovanovića, ki ga je poslal Titu iz Slovenije, verjetno v začetku decembra 1942, je **ohranjeno!** Doslej ni bilo nikdar objavljeno niti citirano. Obsega 6 strani formata A-4, napisano je z zelenim črnilom, v latinici, brez datuma (po vsebini

sodeč zelo verjetno 29. november 1942, ko sta dve slovenski partizanski brigadi napadli železniško progo Metlika – Črnomelj – Petrova vas). To dragoceno pismo se je nahajalo najprej v fondu CK KPJ pod številko 15147, kasneje pa je bilo predano fondu VZI (Vojnozgodovinskega inštituta) in je sedaj v škatli 3, fascikel 4, pod številko 38.

Prvi del obsega poročilo o stanju NOV na Hrvaškem, od 4. točke pa Arsa Jovanović poroča o stanju NOV v Sloveniji. V prevodu se ta del poročila glasi takole:

»4. Slovenija.

Bela garda je ena navadna mizerija. Nima nikakršne bojne sposobnosti niti vrednosti. Če bi imel Prvo proletarsko brigado, bi problem bele garde in tudi vseh malih italijanskih garnizij rešil s pohodom te brigade. No, tudi drugače se bomo trudili, da bi hitro rešili to vprašanje. Upam, da bomo bomo belo gardo uničili in nagnali v okupatorske garnizije. Na površje je prišla zaradi slabega dela naših tovarišev in enot. Medtem ko so oni taborili v planinah, daleč proč od prebivalstva, je okupator ljudi nasilno mobiliziral in prek agentov Draže Mihajlovića in katoliških klerikalcev vključil v belo gardo. Stanje, število in politična trenja v tej beli gardi boš videl iz zaslišanja kapetana Vasiljevića, ki ti ga pošiljam. To zaslišanje skoraj točno prikazuje celotno delo bele garde. Najbolj številčna je okrog Gorjancev, ki jih je skoraj popolnoma obvladala. Tukaj je Draža nameraval urediti oporišča, dobiti angleško pomoč in zatem delovati glede na okoliščine. Gorjance ni slučajno izbral; Slovence je hotel ločiti od močnega partizanskega gibanja na Hrvaškem, in verjetno v primernem trenutku dejstvovati proti Zagrebu. Toda bela garda je politično najmočnejša okrog Ljubljane. Tam je orodje katoliške reakcije. Tudi nevarna je bolj okrog Ljubljane kot okrog Novega mesta. To si bomo zapomnili. Drugače pa bela garda nima nikakršne živosti niti ofenzivnih namenov. Po ofenzivi so jo Italijani nabili v posamezne zelo utrjene stavbe po vaseh, kjer životari in varuje italijanske prometne zveze. Edina nerodna stvar je, da so te stavbe dobro utrjene, Slovenci pa

nimajo nobenega metalca niti topa. Zelo pomembno bi bilo, če bi dobili vsaj en gorski top 65 mm (za katere ima Vrhovni štab dovolj streliva). Blokada teh stavb je zelo težko izvajati, ker Italijanidokaj hitro reagirajo iz garnizij. Toda z reorganizacijo naše vojske in poveljevanja bomo uspeli stanje popraviti. Skoraj cel narod nas podpira in partizane sprejema z velikim navdušenjem. Na prvi pogled lahko povem, da slovenski partizani s svojim delom niso zaslužili tolikšne ljubezni naroda. Ob herojskem napadu hrvaških partizanov na okupatorsko oporišče Suhor je bil slovenski narod neverjetno navdušen. Ljudje so sami povedali, da njihovi partizani izvedejo akcijo, zatem pa zbežijo devet dni daleč. Mi bomo to v osnovi preprečili.

*Partizanske enote: nižji poveljniški kader je še dovolj pogumen, toda nima nobene taktične orientacije. Za to je krivo glavno slovensko vodstvo. Sovražnik je povečeval bojne formacije, slovenske brigade pa štejejo okrog 250 do 300 borcev. Glede mobilizacije množic niso ničesar storili, temveč so dopustili, da je te množice mobiliziral okupator. Obstajali so tudi odredi, ampak so to bile popolnoma teritorialne enote, podobne tistim v Črni gori in Hercegovini, brez vsake bojne vrednosti, sploh niso izvajali nikakršnih bojnih nalog. Šlo je za nekakšno konspiriranje borcev, dejansko za popolno oportunistično linijo. Opozarjam, da je **bojni material izvrsten, toda brez vsakršne bojne izkušnje**. V začetku upora so Slovenci z lahkoto, brez boja, obvladovali vasi. V sovražni ofenzivi in po njej se slovenski partizani niso borili. Zato tudi tolikšen vpliv bele garde in ostale težave. Opazil sem, da partizani ne pojejo; znano je vendar, da Slovenci radi pojejo. Pojasnilo: peli smo, dokler smo imeli svobodno ozemlje, potem pa nismo smeli – da nas sovražnik ne bi odkril. Smešno! Ali: izdali so ukaz, da naj bodo narodnoosvobodilni odbori tajni. Po mojem mnenju je tudi to oportunistem, saj vodimo odprto borbo na življenje in smrt. Že sedaj se moramo truditi, da bo iz borbe vzniknila naša oblast in da bo narod čvrst. Kolikor sem opazil, so borci zavestno disciplinirani, primanjkuje pa tiste prave bojne discipline in vojaškega obnašanja. No, to se lahko hitro nadoknadi.*

Na eni izmed sej še pred nemško ofenzivo je Kidrič prišel na dan s predlogom CK, da naj bi v prihodnje poveljstvo Glavnega štaba imenovali Vrhovni štab, in ne več IO OF. Žal sem edini nasprotoval temu predlogu.» (Iz spominov Josipa Rusa, prvega predsednika OF, Delo-Sobotna priloga, 11. maja 1991).

*O Osvobodilni fronti še nimam jasne predstave. Vidim, da je tukaj nekakšna vojaška mešanica. Mislim, da so tudi politične napake. Na primer: **namestnik političnega komisarja Glavnega štaba** ima ob sebi tudi enega **krščanskega socialista** in enega **sokola**, ki sta nekakšna namestnika ali kontrolorja. So politični predstavniki svojih strank. Kako ima lahko potem predstavnik in organizator naše partije nekakšno kontrolo nad meščanskimi strankami? Lahko bi razumel, da so sprejeti, recimo, kot člani Glavnega štaba, ne pa kot politični predstavniki v naši partiji in poleg nje. Če imajo politični sporazum, potem naj bo izven partizanske vojske, zunaj Glavnega štaba, lahko bi bil izražen tudi v nekakšnem svetu. Jaz se bom o tem pogovoril z Bevcem. Poleg tega sem opazil, da namestnik političnega komisarja v brigadi (šef Vos-a – moja pripomba) nima tiste vloge, ki jo ima v naših enotah. To vlogo ima sekretar agitpropa! Zaradi tega sem opazil tudi, na prvi pogled, **drugačen vpliv partije kot v naših enotah**. Zdi se mi, da je to popuščanje pred meščanskimi strankami. Seveda, jaz bom to sporočil samo Bevcu. Žal mi je, ker z menoj ni šel še kakšen tovariš, ki bi vse to raziskal, ker se bojim, da tile z Osvobodilno fronto ne bodo šli predaleč. Zdi se mi, da imajo **krščanski socialisti svojo organizacijo v naši vojski**. V določenem smislu je to lahko nevarno. Jaz sem tukaj našel: namestnika poveljnika (J. Avšič) in političnega komisarja (B. Kidrič) Glavnega štaba skupaj z dvema civilnima političnima predstavnikoma. Opazil sem, da so v zelo dobrih odnosih, soglasju in da se dobro sporazumevajo. Zdi se mi, da **takšne kombinacije v Glavnem štabu ne bom dovolil**. Štab bom formiral po naših principih in izkušnjah. Seveda, predhodno se bom o vsem pogovoril in sporazumel z Bevcem. Zanimivo je, da Bevc ni obdržal nobene funkcije v Glavnem štabu. Vse je*

prepustil drugim, sam pa se je zakopal v ljubljanski »bunker«, kakor tukaj tovariši imenujejo svoja zaklonišča v Ljubljani. Za sedaj ti ne morem povedati ničesar o političnem delu v vojski. Predlagal bom, da se to dela kot v naših enotah. Opazil sem, da ni takšnih pesmi o **Rdeči armadi, Stalinu, našem Vrhovnem poveljniku** (Titu, moja pripomba), kakor je to v naših enotah. Res je, da v zadnjem času niso smeli peti!

Povedal sem ti že, da bom glede partijskega dela dal sugestijo samo Bevcu. Morda je bilo meni malce neobičajno, ker pri tukajšnjih političnih delavcih nisem opazil tiste gotovosti, odločnosti, kakršna je tam pri nas. Bevc je nekako taktiziral z vsemi civilisti, krščanski socialist pa je celo pisal letak po našem uspehu na Suhorju. Vprašal sem za razmerje sil. *Politični komisar (B. Kidrič) mi je povedal: 70 komunisti, 25 krščanski socialisti in 5 sokoli. Preveril bom, če se naši politični delavci izogibajo nastopov pred vojsko zaradi Osvobodilne fronte. Drugače je naša literatura v vojski dobro zastopana. Pošiljam ti na vpogled. Tukaj so krščanski socialisti izdali eno knjigo o beli gardi.*

*Izvedeni ukrepi: Brigada »Ivan Cankar«, ki je dejstvovala, ali bolje rečeno, se je skrivala po Gorjancih ali v Kočevskem rogu, je štela 260 borcev. Takoj sem izločil teritorialne sile in to brigado povečal na 500-600 borcev, formiranih v tri bataljone. Zaradi pomembnosti sektorja, sem tu pustil, po splošnem dogovoru in osebni prepričanju, tovariša Šaranovića za načelnika štaba in še dva poveljnika bataljona. Brigadi sem dal direktivo za uničenje bele garde in dejstvovanje na železniško progo ter manjše italijanske posadke. V tem delu bo tej brigadi pomagala tudi 13. hrvaška brigada, ki je s svojo prisotnostjo in uspehi poživila ta sektor. Ukazal sem prostovoljno mobilizacijo vseh sil. To je treba prej politično pripraviti. Zanimivo je, da slovenske enote doslej niso izvajale takšnih manifestacij. Če se bo zbralo preveliko število ljudi, ki jih ne bi mogli oborožiti – jih pošljemo k vam. Škoda, da Bevc »ni nam poslal kakšne brigade«, ko so imeli več **deset tisoč** partizanov.*

Nisem mogel ugotoviti, koliko imajo sedaj Slovenci partizanov (morda okrog 2.500?), toda to število se bo hitro povečalo.

Jaz sem na gorjansko-belokranjskem področju ustanovil poveljstvo s številnimi točkami in tam pustil okrog 200 partizanov za razne diverzantske akcije. Ker to ozemlje ni osvobojeno, mora to področje poleg predpisanih nalog za področje izvajati tudi akcije skupaj z brigado, ki je na tem sektorju. Ukazal sem vzpostavljanje zvez prek Kolpe, v predelu Sinjega vrha, s Hrvaško in z vami. Na ta način bomo imeli možnosti, da hitro sprejmemo vse tisto, s čimer nam boste pomagali; vsaj en top 65 mm z nekaj granatami itd.

Oprostiti mi moraš, ker tako neurejeno pišem. Mudi se mi na pot. Zdaj grem čez Krko, vzhodno od Novega mesta, v predel Kuma in južno od Litije proti Ljubljani. Na tej smeri bom našel še dve brigadi. Tudi v teh brigadah bom ukazal organizacijske ukrepe. To je temeljna naloga in ostali tovariši iz Slovenije jo morajo razumeti. Potem bom obiskal še vse ostale enote in kraje v Sloveniji. Nikjer ni osvobojenega ozemlja, vendar se partizanski vpliv močno čuti.

Poročilo o akciji: *hrvaška 13. brigada in slovenska brigada »Ivana Cankarja« sta osvojili italijansko oporišče Suhor pri Metliki. Napad je izvedla 13. hrvaška brigada, Cankarjeva brigada pa je izvajala varovanje. Rezultat: uničena je celotna sovražna garnizija 176 vojakov. Tu je bilo 40 Italijanov in 136 belogardistov. Zaplenjeno je: 6 puškomitraljezov, 99 pušk in večja količina živilskih potrebščin in razne opreme. Šest težkih mitraljezov smo odkrili v kasarni. Ujeti belogardisti, ki so bili s strani Italijanov prisilno mobilizirani, so sprejeti v brigado – po številu 51. Likvidirali smo kapetana Dobrivoja Vasiljevića, poveljnika bataljona, katerega zaslišanje prilagam. Pozneje so Italijani iz Metlike krenili k vasi Radkovići. Naši so jih dočakali v zasedi in ubili 50 sovražnih vojakov, ujeli 9, zaplenili 2 težka mitraljeza in 2 puškomitraljeza. Sovražnik je, popolnoma razbit, po delih zbežal v Metliko. Zvečer 29/30. sta obe brigadi izvršili napad na progo Metlika – Črnomelj – Urena vas.*

Slišali smo veliko borbo. Rezultatov ne vemo, ker smo šli na pot. Vse te akcije – njihove rezultate – smo objavili ljudem. Po teh treh akcijah se bosta brigadi spočili in popolnili, potem pa bosta začeli z novimi akcijami v skladu z izdanimi ukazi.

*Prejmite tovariške pozdrave s »Smrt fašizmu – svoboda narodu«.
Pozdrav, Arso«.*

Iz Arsovega pisma je tudi razvidno, da je v dogovoru z Ivanom Mačkom - Matijom, poveljnikom GŠ Slovenije, ustanovljena Dolenjska operativna cona, za načelnika štaba pa je bil določen Milovan Šaranović. Vzpostavljeno je sodelovanje s hrvaškimi partizani, organiziran pa je tudi center za zvezo z VŠ NOV in PO Jugoslavije. Enote Dolenjske operativne cone so izvedle nekaj odločnih ofenzivnih akcij.

DRUGO PISMO ARSA JOVANOVIČA, POSLANO TITU IZ SLOVENIJE DECEMBRA 1942

Drugo pismo je Arsa Jovanoviča poslal Titu, vrhovnemu poveljniku NOV in POJ, dne 12. 12. 1942 iz Mokreca. Pismo je ohranjeno in objavljeno v Zborniku NOG, del II, knjiga 7, dokument 19, zato navajam samo bistvene podatke, in sicer:

- Poleg Dolenjske je ustanovljena tudi Notranjska operativna cona, v katero sta uvrščeni brigadi »Tone Tomšič« in »Ljubo Šercer« s po 500 borci, in Notranjski odred, ki je imel tri čete z 20–30 borcev;*
- pripeljane srbske in črnogorske častnike je razporedil takole: za poveljnika Dolenjske in Notranjske operativne cone sta postavljena Milovan Šaranović in Zdravko Jovanović (kmalu je, bil na Kardeljevo zahtevo postavljen za načelnika štaba navedene cone), za načelnika štaba »Tomšičeve« in »Šercerjeve« brigade in poveljnika bataljona v »Tomšičevi« brigadi (petorica);*
- v navedenih conah je bilo skupaj 2.300 partizanov, od tega 2.000 v 4 brigadah, 300 pa v 3 odredih;*
- sporoča: »Že takoj po formiranju enot smo ukazali ofenzivo vseh sil, ki so do tedaj bivakirale po gozdovih in na ta način omogočili*

širjenje bele garde po vaseh. O vsem tem ti bom pisal, ko se bom sestal z ostalimi tovariši iz slovenskega glavnega štaba. Oni so zahodno od Ljubljane, v bližini nemške meje. Ker so naše glavne enote na Dolenjskem in Notranjskem, («Urena vas» je pomota, ker vasi s takšnim imenom ob omenjeni progi ni). Morda je šlo za Uršna Sela? V knjigi Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem 1941–1945, stran 393, piše, da sta omenjeni brigadi napadli progo Novo mesto–Karlovac.

- menim, da bo bolje, da se Glavni štab približa tem enotam»; prepričal bo tem Kardelja, in če bo takšno rešitev sprejel, bo tudi javil, da je izdal ukaze štabom Dolenjske in Notranjskeoperativne cone za bojno dejstvovanje. Taka medsebojna koordinacija bi pospešila ustanavljanje »svobodnih oporišč v centralnem delu italijanske okupacijske cone«, kjer seveda pričakuje uspehe;

- poroča o razporeditvi ostalih enot – odredov, in sicer: Dolomitskega (okrog 250 borcev) zahodno od Ljubljane, Primorskega (350) okrog Idrije, Gorenjskega (350) okrog Jesenic, Štajerskega (300) na Pohorju in Koroške čete (40) v avstrijski Koroški;

- poroča, da imajo Slovenci sedaj »organiziranih **3.600 partizanov**«, hkrati pa pričakuje, da bo z okrepitevijo bojnega dejstvovanja »verjeten tudi porast novih partizanov«;

- sporoča tudi, da bo formirana še nova Primorska operativna cona z »dvema bojnim skupinama« oziroma s Primorskim in Dolomitskim odredom;

- Gorenjcem in Štajercem bi dali samo direktive za nadaljnje borbe, s čimer bi bila »v glavnem **končana reorganizacija slovenskih sil**, pa bi na vrsto prišel še glavni slovenski štab«;

- sporočil je tudi razpored pripeljanih častnikov: M. Šaranović – poveljnik Dolenjske operativne cone; Z. Jovanović – poveljnik, nato načelnik štaba Notranjske operativne cone; Predrag Jevtić – namestnik poveljnika brigade; Rajko Tanasković, Mile Kilibarda in Pero Popivoda – načelniki štaba brigad; Danilo Šorović – načelnik štaba odreda; Peter Brajović – poveljnik bataljona; Radomir Božović, Aleksandar Marjanović in Mile Čubrić – namestniki poveljnika bataljonov (12 poveljnikov);

- *ponovil je, da je južno od Metlike vzpostavljen center za zveze z Vrhovnim štabom NOV in POJ.*

KARDELJEVE REAKCIJE – DVE PISMI TITU

Ko je Ivan Maček - Matija, tedanji poveljnik Glavnega štaba slovenskih partizanov, pripeljal Arso Jovanovića v Dolomite, so se nadaljevali pogovori predvsem s Kardeljem. Namreč, Arsa Jovanović je predal Kardelju zelo ostro Titovo pismo z negativno oceno splošnega položaja (seveda na podlagi Kardeljevih predhodnih poročil!), v katerem mu je tudi pisno sporočil pooblastila Arsa Jovanovića. Pismo je imelo naslov: »**Centralnemu komiteju KP Slovenije – tovarišu Bevcu**«, z datumom 16. November 1942.

Zanimivo je dodati, da Arsa Jovanović ni poznal vsebine tega pisma, pa čeprav mu je Tito ustno povedal glavne poudarke. Seveda mu pisma ni pokazal niti Kardelj, kljub temu, da sta o Titovih pripombah burno razpravljala. Ker je to Titovo pismo v Sloveniji manj znano, navajam bistvene poudarke, in sicer:

1. *Tito kritizira Kardelja, ker ni pogosteje in čvrsteje vzdrževal zveze z Vrhovnim štabom, pa tudi, da o pomembnejših vprašanjih ni poročal.*
2. *Strinjal se je s Kardeljem, da je glavno krivdo za velike izgube pripisati nesposobnosti vojaškega vodstva, pri čemer soglaša, da Franc (Leskošek) za poveljevanje GŠ nima niti smisla niti vojaškega znanja, za kar naj bi bil kriv predvsem Kardelj sam. Tito se tudi ni strinjal, da so na ta položaj postavili Mačka, ki je sicer dober politični delavec, ni pa usposobljen za poveljevanje.*

To Titovo pismo je bilo shranjeno v Zgodovinskem arhivu CK ZKJ pod številko 15064/1942, prvič pa je bilo objavljeno šele po **Kardeljevi in Titovi smrti, 1982.** v Titovih zbranih delih, knjiga 13, stran 15–18. Seveda pismo ni bilo objavljeno niti v Zborniku

dokumentov NOG, del II, knjiga 7, z naslednjo obrazložitvijo (v sprotni opombi): »... ker navodila in odločitve v njem, ki so bile zasnovane na **netočnih podatkih o stanju v Sloveniji**, niso bile realizirane. Šele ko je iz poročil Kardelja in ostalih dobil celovito sliko o stvarnem stanju v Sloveniji, je tovariš **Tito soglašal z delom Glavnega štaba oziroma CK KP Slovenije.**«

3. Poziva Kardelja, da »zelo resno« sprejme njegove zahteve, in sicer, da se »**takoj pristopi k zamenjavi poveljniškega kadra**«, ker je le-to pogoj za formiranje »narodne vojske«, ki bo sposobna načrtno izvrševati vse postavljene naloge.

4. Zato je mnenje VŠ in Tita osebno, da »poveljevanje in reorganizacijo vaših enot začasno prevzame načelnik Vrhovnega štaba Arsa Jovanović, njegov namestnik naj bo Šaranović (Milovan), ki bi kasneje lahko prevzel tudi poveljstvo, ko bi se Arsa Jovanović vrnil v naš VŠ. Skupaj z Arso Jovanovićem pošiljamo še 12 tovarišev (ne pa 136 kako se je zlagal nek »lokalni« zgodovinar iz Maribora!), ki smo jih z veliko težavo vzeli iz naših brigad, kjer so se kot poveljniki in komisarji pokazali izredno dobro. Ti ljudje so si pridobili velike izkušnje v 18 mesecih, ker sam veš, da mi ne vodimo manjših spopadov, temveč načrtovane velike operacije. Vse te tovariše morate razporediti v soglasju z načelnikom VŠ, iz karakteristik pa boste videli, za kakšne funkcije so sposobni.«

5. Tito je v nadaljevanju poudaril tudi naslednje: »Naj vas ne moti, ker bodo tovariši od drugod poveljevali vašim enotam, ker bo to samo v vašo korist in v korist slovenskega naroda. Iz naših proletarskih brigad smo dali že prek sto poveljnikov in političnih delavcev za bosanske, dalmatinske in hrvaške brigade ...«.

6. Tito se ni strinjal, da se formirajo številčno šibke brigade s 300–500 borci, ker so to dejansko bataljoni. Zato predlaga, da se iz dosedanjih 3–4 brigad formirata 2 močnejši brigadi, ki bosta sposobni za večje in samostojne operacije.

7. Kardelja obvešča o zamisli, da se formira Narodnoosvobodilni svet Jugoslavije (Avnoj), v katerega bi Slovenija poslala 6 delegatov – znanih političnih delavcev.

8. *Sporoča Kardelju, da je potrebno biti bolj oster v boju proti beli gardi.*

9. *Mimogrede javlja Kardelju, da nima popolnoma prav, ko je kritiziral članek Arsa Jovanovića o odprtju druge fronte zahodnih zaveznikov.*

Šele neposredno pred svojo smrtjo je Tito za svoja Zbrana dela, 13. knjiga, stran 164, v 40. sproti

opombi, avtoriziral naslednjo formulacijo: *»Ker so bile mnoge informacije, ki jih je Tito dobil iz več virov o toku in izidu italijansko-nemške štirimesečne ofenzive in stanju v Sloveniji, zasnovane na mnogih netočnih poročilih, nekatera navodila in odločitve iz tega Titovega pisma niso bila realizirana. Ko je Tito prejel obširno vojaško in politično poročilo od GŠ NOV in PO Slovenije, kakor tudi dve poročili E. Kardelja (z dne 14. decembra 1942 in 12. januarja 1943) in tako dobil celovito sliko o dejanskem stanju v Sloveniji, je soglašal z delom GŠ oziroma CK KP Slovenije«.*

Sledi navedba konkretnih ukrepov, in sicer:

- *odločitev VŠ, da Arsa Jovanović začasno prevzame poveljstvo GŠ Slovenije, s tem da bi bil njegov namestnik Šaranović, ni realizirana, ker naj bi s tem prekoračil pooblastila in se vedel prepotentno kot nekakšen jugoslovanski inšpektor;*
- *ker ni pokazal razumevanja za specifične slovenske politične razmere, se mu prepove vsakršno vmešavanje v politična dogajanja.*

Ker se Kardelj in člani slovenskega vodstva niso strinjali s Titovo kritiko, je Kardelj 12. in 17. januarja 1943 napisal in po Ivanu Mačku poslal Titu dva ostra odgovora. Glavno pismo z dne 12. januarja 1943 je imelo 21 strani. Ker je bilo že večkrat javno objavljeno, **ne bom ponavljal njegove vsebine.**

Obstoje tudi upravičeni sumi, da je izbrana skupina generalov in zgodovinarjev brez Titovega soglasja samovoljno *»avtorizirala«* določene zgodovinske dogodke za njegovo vojaško avtobiografijo

in tudi zbrana dela. Osebnost sem tudi prepričan, da so bili nekateri Titovi teksti (stenogrami) kasneje po njegovi smrti namerno ponarejeni in podtaknjeni javnosti, pa sem zato tudi »branil« Vjenčeslava Cenčiča (*Slovenska panorama, Vojnozgodovinski zbornik*), ki je napisal najbolj šokantno knjigo z naslovom *Titova zadnja izpoved*, 2001, Beograd. Proti Cenčiču so nastopili nekateri Titovi »sodelavci« in biografi s knjigo *Velika prevara*. V beograjskem listu »Glas istine« so sicer objavili moj ugovor, vendar so **izpustili odstavek**, v katerem sem konkretno imenoval glavne ponarejevalce Titovih stenogramov! Tako se seveda resnica ne more braniti! Prej ali slej se bo zvedela!

Ker s Slovenijo niso delovale posebne zveze, Slovenci pa tudi niso sodelovali na treh večjih političnih manifestacijah (prvo zasedanje Avnoja, ustanovitev mladinske in ženske organizacije), je 5. januarja 1943 CK KPJ odločil, da se član Politbiroja, Ivo Lola Ribar, pošlje v Slovenijo. Toda ko je Lola zvedel, kje se Kardelj nahaja (še vedno v Dolomitih), se je ustavil samo v Beli krajini. Tukaj je srečal Ivana Mačka, **prebral obe Kardeljevi pismi Titu** glede Arsa in nato Kardelju sporočil: **»Pri Angelu sem prebral tvoja pisma Staremu in ne strinjam se prav z vsem – torej, pripravi se za razpravo!«**

Ivo Lola Ribar je v funkciji člana VŠ NOV in POJ 7. februarja 1943 **dejansko dokončal zamisel Arsa Jovanovića, saj je organiziral operativni štab na čelu z Milovanom Šaranovićem**, ki je poveljeval petim slovenskim in hrvaškim brigadam in na ta način zmanjšal pritisk na Operativno skupino VŠ v nemški operaciji »Weiss«.

Ivan Maček - Matija v svojih spominih piše, da so se 28. marca 1943 slovenski partizani poslovili od polkovnika Arsa Jovanovića in Rata Dugonjića, sekretarja CK SKOJ-a. V GŠ Hrvaške se je Arso Jovanović srečal z Lolo Ribarjem, nato so skupaj odšli proti VŠ, kamor so prispeli šele 5. 7. 1944.

Po vrnitvi v VŠ je polkovnik Arsa Jovanović zopet prevzel svojo funkcijo načelnika VŠ, medtem ko je major Mihajlo Terzić postal njegov namestnik. Kaj vse je poročal Titu o svojem bivanju med slovenskimi partizani, na žalost ni znano. Zelo verjetno je, da tudi Tito ni bil povsem zadovoljen z rezultati njegovega obiska, saj je zaradi tega naletel na ostro Kardeljevo nasprotovanje. Arsa Jovanović seveda ni poznal vsebine Kardeljevih pisem in sporočil. O tem, ali je bila njegova misija v Sloveniji uspešna ali ne, ni imel časa razmišljati. Vsekakor pa se je zavedal, da je bil »žrtveno jagnje« v odnosih Tito – Kardelj!

Z vso vnemo se je vrgel na delo v VŠ. Kmalu zatem je Vrhovni poveljnik podpisal ukaz o prvih partizanskih generalih, prvi na spisku je bil prav polkovnik Arsa Jovanović. Vojaška zgodovina mu bo morala priznati, da je kot načelnik VŠ NOV in kasneje GŠ JA imel precejšnje zasluge za končno zmago.

Zdaj, ko so znani tudi dolgo prikrivani dokumenti Arsa Jovanovića, bo tudi lažje objektivno oceniti, ali je bila prva misija Arsa Jovanovića v Sloveniji uspešna ali ne. Gledano v celoti, bi lahko rekli, da je slovensko partijsko in partizansko vodstvo vseeno upoštevalo tudi »nesprejemljive« zahteve Arsa Jovanovića, in sicer:

- Glavni štab NOV Slovenije je bil z določeno zamudo, po Kardeljevem ukazu, reorganiziran po organizacijski shemi GŠ NOV Hrvaške, ki jo je že prej izdelal prav Arsa Jovanović;
- slovenske partizanske enote so se formacijsko preoblikovale po zgledu na ostale enote v drugih delih Jugoslavije (divizije, korpusi);
- GŠ Slovenije se je iz Polhograjskih Dolomitov premaknil na Dolenjsko med glavnino partizanskih enot, ker je le tako lahko uspešno usmerjal njihovo bojne dejstevanje;
- GŠ NOV Slovenije se je začel konkretnije podrežati VŠ NOV Jugoslavije (redno in izredno poročanje, Titov ukaz o povišanju prvih partizanskih generalov, Titov ukaz o pohodu 14. divizije na Štajersko, priprave na zaključne operacije itd.);
- Zelo je verjetno, da so prav kritične pripombe Arsa Jovanovića (med bivanjem v GŠ Slovenije v Polhograjskih Dolomitih) o

nemogoči vlogi pomočnikov političnih komisarjev (predstavniki krščanskih socialistov in sokolov) kmalu zatem (28. 2. 1943) **pospešili sprejem t. i. Dolomitske izjave**, s katero je KPS prevzela vodilno vlogo v okvirih OF, za politične komisarje pa so odtlej vedno določali samo prekaljene partijske kadre, za njihove namestnike pa pripadnike Vosa oziroma Ozne!

V omenjeni knjigi je podrobneje obravnavan tudi drugi del bivanja generala Arsa Jovanovića v Sloveniji v začetku 1945. leta: usmerjal in dejansko tudi vodil je zaključne operacije za osvoboditev Jugoslavije, predvsem operacije za osvoboditev Trsta, Primorske in Koroške. Svoje izpostavljeno poveljniško mesto VŠ je nazadnje premestil v Postojno, kjer ga 28. maja 1945 obiskal tudi maršal Tito, kar smo zvedeli po naključju, ker je obiskal Postojnsko jamo in se je kot zadnji vpisal v Zlato knjigo obiskovalcev).

Zaradi aktualnih polemik in ugibanj o tem, ali je vrhovni poveljnik maršal Tito maja 1945 izdal ukaz o likvidaciji pripadnikov kvizlinških enot, sem v Nedeljskem dnevniku z dne 3. marca 2002 zapisal naslednje:

»O posameznih in skupinskih **likvidacijah kvislingov na Koroškem in po Sloveniji**, je bil general Arsa Jovanović, ki se je takrat nahajal v Postojni na svojem izpostavljenem poveljniškem mestu, obveščen od podrejenih poveljnikov, posebej od poveljnika »Hitrega odreda« na Koroškem. Kot vojak z visokimi etičnimi in viteškimi pogledi, ki mu je bilo tuje vsako maščevanje nad nemočnimi ujetniki, je takoj reagiral! Njegov pomočnik v Beogradu, general Vladimir Terzić, je s celotnim problemom takoj seznanil vrhovnega poveljnika. **Že 14. maja 1945 je GŠ JA poveljnikom vseh štirih armad in GŠ NOV Slovenije ter Hrvaške poslal Titov cirkularni ukaz**, s katerim je vrhovni poveljnik **strogo prepovedal vsakršne likvidacije ujetih Nemcev in kvislingov – ustašev, četnikov in domobrancev!**

Primerek tega ukaza za GŠ NOV Slovenije naj bi se nahajal v Državnem arhivu - zdaj Arhiv RS (GŠ Slovenije, škatla 41, fascikel 3), kar pa doslej naši javnosti ni bilo znano! Nasprotno, tudi mnogi vidni zgodovinarji in publicisti so **krivdo valili izključno na JLA in Tita!**«

Kot že rečeno, je navedeni ukaz sedaj v arhivu Inštituta za novejšo zgodovino v Ljubljani. V arhivu Vojnozgodovinskega inštituta so shranjeni ukazi maršala Tita z dne 1. 7. 1945 o oblikovanju **koncentracijskih taborišč** po armadah za vse zajete kvislinge in ustanovitvi delavskih bataljonov za hrvaške domobrane in slovenske domobrance ter belogardiste, kakor tudi ukaz, verjetno izdan septembra 1945, o razpustitvi teh bataljonov in odpuščanju njihovih pripadnikov – vračanje na domove, z rokom izvršitve do 1. 10. 1945. Pripadniki nemških enot so še nadalje ostali v ujetniških taboriščih, ki so bila organizirana po armadah. V vseh navedenih ukazih so navaja obvezno spoštovanje **ženevske konvencije** o ravnanju z vojnimi ujetniki z dne 27. 6. 1929. Kopije teh ukazov ima tudi avtor. Dr. Boris Mlakar je v zaključnem poglavju svoje knjige z naslovom Slovensko domobranstvo vsaj približno navedel (str. 523– 526) možne domače krivce za množične izvensodne poboje slovenskih kvizlingov.

Ker sem vedel, da je general Polak pred skupščinsko preiskovalno komisijo navedel, da je kot poveljnik slovenske divizije Knoja šele 1953 zvedel za množične poboje, seveda nisem načenjal tega vprašanja.

Sem pa generalu Polaku pojasnil, kako je prišlo do akcije »Vrh«, zaradi katere je bil na koncu tudi odstavljen kot prvi poveljnik TO Slovenije. Povsem je sprejel mojo razlago, da ljubljanski del Varnostne službe JLA oziroma 9. armade ni prav nič organiziral niti rovaril proti pravkar ustanovljenemu štabu TO Slovenije. Šlo je za preprosto akcijo tujih obveščevalnih služb (ne pa Vs JLA ali srbske Sdv), ko so naši organi ob tajnem vdoru v železno omaro avstrijskega vojaškega atašeja v Beogradu, polkovnika Nicolasa Chorinskyja, našli dokumente (Zelena knjiga), očitno **podtahnjene**,

ki so »dokazovali« nenačrtovane nakupe orožja za potrebe slovenske TO, slovenske odcepitvene težnje in podobno. Torej, tuje obveščevalne službe so že dobro vedele, kako in na katerih vprašanjih je mogoče **spreti slovensko republiško vodstvo z zveznim!**

Pa še uspeli so! Resnico bomo zvedeli šele, ko bodo objavljeni spomini polkovnika Chorinskyja, saj se obveščevalci navadno hvalijo samo z uspehi. Ustne hvale ne štejejo, pa čeprav so navadno predhodnica raznim hvalnicam ...

Končno je razkrita skrivnostna smrt načelnika VŠ NOVJ Arsa Jovanovića, generalpolkovnika!

V svoji knjigi *Zarote in atentati na Tita, Grosuplje, 2004*, sem v posebnem poglavju z naslovom **Vojaške, vojaško-varnostne in generalske zarote** (avgust 1948 do 9 1979) na str. 246–247 napisal tudi naslednje:

Skrivnostna smrt generalpolkovnika Arsa Jovanovića – avgust 1948.

V knjigi upokojenega polkovnika Ivana Matovića, **Vojskovodja z avreolo mučenika**, je zelo plastično predstavljeno delo in življenje generalpolkovnika Arsa Jovanovića. Spomnimo se, da ga je Tito v začetku 1944 poslal v Slovenijo, skupaj s skupino srbskih in črnogorskih partizanskih častnikov kot nekakšno pomoč slovenski partizanski vojski. Čeprav je hotel takratni polkovnik Arsa Jovanović uvesti red med slovenskimi partizani, je dejansko samo povzročil spor med Kardeljem in Titom. Verjetno pa tudi s Titom, pa čeprav je kot bivši stotnik kraljeve vojske in načelnik VŠ NOVJ postal tudi prvi partizanski general. Bil je načelen mož in ni poznal partijsko-frakcionaškega obnašanja. Seveda je kot pravi Črnogorec izredno spoštoval Sovjetsko zvezo, pa tudi Stalina, kot strateg pa je

zastopal stališče, da je prav Rdeča armada prvi in naravni zaveznik v boju proti fašizmu! Okrog tega je imel s Titom večkrat resne razprave, vendar je Arsa Jovanović neomajno zastopal svoja stališča. Kot načelnik VŠ NOVJ in (kandidat) novega GŠ JA je bil tudi prvi na seznamu za šolanje na najvišji sovjetski vojaški akademiji »Vorošilov«. Kdaj je postal agent ene od sovjetskih obveščevalno-varnostnih služb, niti ni tako pomembno, saj je takratna Ozna oziroma vojaški Kos kaj hitro registrirala prosovjetska stališča generala Arsa Jovanovića. Seveda je bil o tem obveščen tudi Tito. Zato je bil po vrnitvi iz Moskve general Arsa Jovanović postavljen za načelnika Višje vojaške akademije, kar je bila dejansko degradacija

Po objavi resolucije Informbiroja se je general Arsa Jovanović nedvoumno in jasno opredelil za Stalina in proti Titu! Nobeni prijateljski pogovori in nasveti ga niso mogli omajati v njegovem prepričanju, tudi prijateljski pogovor s Titom na Brdu pri Kranju ne. Ker je tudi aktivno deloval po nalogah sovjetske obveščevalne službe, je bil 4. Avgusta 1948 aretiran in pripeljan v zapore Kosa. Kaj se je tam dogajalo, si lahko samo predstavljamo. Polkovnik Matović je na osnovi raznih podrobnosti, zbral številne podatke in navedel celo 29 in različic smrti generala Arsa Jovanovića. Osebnost sem se opredelil za inačico, po kateri je bil general Arsa Jovanović likvidiran v vojaškem preiskovalnem zaporu. Namreč, eden od starejših slovenskih kosovcev, polkovnik T., mi je 1964 v Splitu povedal, da se je takratni namestnik načelnika Kos-a, polkovnik Ilija Kostić, hvalil, da je uspel »zlomiti« generala Arsa Jovanovića! Po mučenju, seveda. Sojenje ni prišlo v poštev. Morali so ga likvidirati in zelo verjetno je bil kar mrtev prepeljan na prizorišče (insceniranega) poskusa bega v Romunijo! V knjigi **Ubij svojega bližnjega**, Beograd, 1996, je avtor, Marko Lopušina, celo namignil, naj bi to likvidacijo osebno izvršil generalpodpolkovnik Jefto Šašić, takratni načelnik Oddelka Kos JA. Uradna verzija z dne 18. 8. 1948 je bila, da je bil general Arsa Jovanović ubit v noči 11/12. 8. 1948 pri Vršču na romunsko-jugoslovanski meji, ko je nameraval

pobegniti iz države v informbirojevski skupini z generalom Brankom Petričevićem in polkovnikom Vladom Dapčevićem.

Okrožno sodišče v Ljubljani, zapisnik zaslišanja Mihaela Goloba, 6. 9. 2000, sodnika Alijana Ravnik

Polkovnik Vlado Dapčević je še dvakrat poskušal dezertirati iz Jugoslavije. Drugič je uspel. Dolgo je vodil informbirojevsko emigracijo, verjetno tudi z blagoslovom Vs JLA. Jaz sem ga povsem slučajno srečal 1971 v Bruslju, pozneje pa je bil iz Romunije »prepeljan« v Jugoslavijo in obsojen na zaporno kazen. Pred nekaj leti je umrl kot upokojeni polkovnik. Svojo skrivnost je odnesel v grob, tudi o tem, ali je general Arsa Jovanović prišel živ na mejo ali pa so ga tja prepeljali že mrtvega! Zato še danes ni mogoče najti groba Arse Jovanovića.

Zato nedavno razkritje mojega nekdanjega kolege Romana Leljaka, da je bil general Arsa Jovanović ubit na javni sceni v osebem prepiru z generalom Šašićem, niti ni tako presenetljiva. Novica je sicer delovala šokantno, saj je Mihailo Golob - Mirko, nekdanji kapetan JLA (Kos), sodno pričal o poteku spora in kasnejšega insceniranje pobega na sami meji. Osebno menim, da je potrebno preveriti še nekatere druge momente o verodostojnosti pričanja Goloba.

Namreč, polkovnik Matović je v navedeni knjigi, na str. 810–834, dokaj podrobno navedel celo 29 inačici smrti generala Arsa Jovanovića, pa bo zato zanimivo, da jih na kratko povzamem, posebno še zato, ker je med »pričami in očevidci« še nekaj Slovencev! Pravzaprav je moja namera, da sedaj, ko je delikt skoraj povsem razkrit, pogledamo vse predstavljene in možne inačice, pa tako tudi ugotovimo, ali je zares potrebno, da se raziskovalci ukvarjajo tudi povsem nesmiselnimi, subjektivnimi ali celo zavajajočimi predpostavkami. Zdaj, ko vemo kakšen je bil končni razplet, bo zelo zanimivo videti, ali je bil avtor blizu resnici ... Povzemam jih v najkrajših obrisih:

- Višji častnik Udbe je povedal avtorju, da ve kdo je v kleti neke hiše na Banjici ubil Arsa Jovanovića, vendar ne želi dati pisno izjavo.
- Upokojeni višji častnik Kosa je povedal akademiku Miomirju Dašiću iz Berana, da ne sme sprejemati obiske kapetana Kosa iz tega mesta, ki je s pištolo v pisarni GŠ ubil Arsa Jovanovića, vendar Dašić imen obeh častnikov avtorju ni hotel povedati.
- Sodelavec Književnih novina iz Beograda je 1999 povedal akademiku Dragoslavu Mihajloviću, da je Arsa Jovanoivć likvidiran v Beogradu, vendar imena eksekutorja in mesto zločina avtorju ni hotel razkriti.
- Generalpolkovnik Radovan Vukanović, Arsov prijatelj, je povedal avtorju, kako je podpolkovnik Savić Mičković, opolnomočenik Ozne, povedal svojemu poveljniku v Beogradu, da je bil Arsa Jovanović ubit v Beogradu, potem pa je njegovo truplo prepeljano na mejo.
- Več častnikov Kosa je avtorju povedalo, da je truplo Arse Jovanovića v reči vrženo v Donavo oz. Savo, ali pa je bil pokopan na Avalu, blizu Belega dvora ali celo na Brdu pri Kranju (kjer je bil zadnji Titov pogovor z generalom Arsom Jovanovićem).
- Mile Vukmirović, ki je bil 1948 partijski sekretar v Vršču, je povedal svojemu sorodniku generalu Blažu Jovanoviću, da je skupini treh informbirojevcev preskrbel vodiča do meje, kjer je prišlo do streljanja, pa je celo možno, da je general Arsa Jovanović ostal živ in se potem vrnil v Beograd.
- Polkovnik Vlado Dapčević, član ubežne informbirojevske skupine, je na sojenju 1950 in 1999 obakrat potrdil, da je bil general Arsa Jovanović ubit pri poskusu bega preko meje, vendar avtorju 1999 ni hotel pojasniti nekatere nelogičnosti njegove izpovedi!
(Zato tudi moja pripomba, da je tajno smrti Arsa Jovanovića odnesel v grob, in drugo, da je kot sodelavec Kosa »vodil« tudi informbirojevsko emigracijo v ZSSR in pozneje v Belgije in Romunije).
- B. Kovačević, miličnik, je na sodišču »priznal«, da je kritične noći bil na meji, kjer je streljal na begunce in ubil generala Arsa Jovanovića, vendar njegovega trupa ni videl!

- Podobno je zatrdil tudi rez. general Boško Todorović, tudi moj znanec iz OVŠC v Pančevu, ki je bil takrat častnik Kosa na mejnem odseku Vršac!
- Avtor je neuspešno spraševal nekaj visokih častnikov ljudske milice o slučaju, ali je miličnik ubil generala, vendar nobeden od njih ni hotel spregovoriti.
- Avtor je največ pričakoval od Nikole Kmezića, takratnega poverjenika Udbe za Vojvodino, za katerega mu je Gojko P. Đukić, leta 1948 major JA in načelnik političnega oddelka divizije, povedal, da je prav Nikola Kmezić, v dogovoru z »Đedom« (Svetislav Stefanović, namestnik Aleksandra Rankovića) in »Jeftom« (general Jefto Šašić, načelnik Kos JA), organiziral cel slučaj insceniranja na meji, vendar je Kmezić zavrnil razgovor, češ, da je slučaj epizodne narave.
- Praporščak v pokoju, ki je želel ostati anonimen, sicer Ličanin, je svojim znancem govoril, da ve za številko terenskega vozila s katerim je truplo Arsa Jovanović prepeljano na mejo, pa so nekateri zaključili, da je bil celo voznik tega vozila. Več ni hotel povedati, češ, da je podpisal obvezo molčečnosti.
- General Arsa Jovanović je imel po osvoboditvi tri voznike – vojake, pa je eden od njih 1950 povedal majorju Božidarju Pavičeviću, Arsovega sorodniku, da je cela zgodba o pobegu preko meje gola laž. Zanimivo je, da je na sojenju 1950 kot priča nastopil tudi voznik-vojak Bruno Bengan iz Karlovca, vendar ga avtor ni našel v seznamu vojakov-voznikov v GŠ!
- Koča Popović, generalpolkovnik v pokoju, je po nalogu maršala Tita 12. avgusta 1948 prvi obvestil Senko, soprogo Arsa Jovanovića o njegovi smrti, pa je kasneje kot podpredsednik SFRJ predlagal ustanovitev komisije, ki bi raziskala okoliščine Arsove smrti, vendar predlog ni bil sprejet.
- Prof. dr. B. Pavičević je 1959 obiskal v bolnici Mitra Bakića, takratnega sekretarja Zvezne skupščine, ki je povedal, da ni mogel pomagati Arsi Jovanoviću, ker so mu to preprečili.
- Mišo Burić, poročnik JA, pilot – inštruktor, informbirojevec, je jeseni 1995 v Pančevu seznanil avtorja s Perom Kumarskim,

orožarjem, ki je videl »truplo generala Arsa Jovanović«. Kumarsko je povedal, da je prespal tisto noč na karauli vodnika Stevanovića, pa mu je zjutraj major Kurc, Slovec, poveljnik vršaškega mejne bataljona povedal, da so ponoči čuvarji polj (civilisti) ubili generala Arsa Jovanovića. To naj bi tudi ugotovila komisija Kosa in Udbe. Kumarsko je še povedal, da je poleg nekega džipa in črnega avtomobila zares videl truplo generala Arsa Jovanovića, pokrito z vojaškim kocem (odejo), izpod katerega so se videli samo blatni škornji in generalska šapka. Obraza pa seveda ni videl.

- Jagoš Jovanović, Arsov bližnji sorodnik je 1998 povedal advokatu Milinku B. Stojanoviću, predsedniku črnogorskega združenja »Goli otok«, da ve kje je Arso ubit in pokopan, vendar tega do svoje smrti ne bo povedal. Tudi avtor se je že prej pogovarjal z Jagošem, vendar je dobil vtis, da ne ve podrobnosti.

- Slavko Đurić, kmet, star 85 let, iz vasi Izbište, je septembra 1990 v Borbi zapisal, da mu je 1948 Branko Jeremić, predsednik vršaškega okraja povedal, kako so na mejo pripeljali v civilni obleki generala Arsa Jovanovića, ga pognali v beg in ga zatem ustrelili.

- Milan Vučak iz Knina je 17. septembra 1994 v Politiki zapisal, da je leta 1952 izven Vršca 1952 videl grob generala Arsa Jovanovića, katerega mu je pokazal Nikola Pavlović, poveljnik šola rez. konjiških častnikov v Vršču. Avtor je preverjal identiteto obeh, vendar jih v dokumentih JLA ni našel.

- Upokojeni praporščak iz Pirota je 1995 sporočil avtorju, da je 1948 kot poveljnik konjeniškega voda v obmejne pasu v Sočici, videl truplo – rečeno mu je, da gre za generala Arsa Jovanovića, kateri je menda težko ranjen izkrvavel na sami meji.

- Ing. Milan Egarić je 1995 povedal avtorju, da je dan pred smrtjo na meji, bil general Arsa Jovanović na obisku pri upravniku letalskega športnega centra v Vršču, pa ga je pilot Pavle Crnjanski celo z letalom popeljal, da si je ogledal panoramo Vršca in okolice.

- Inačica vožnje z letalom je zanimiva zaradi tega, ker se je celo napletalo, da je Arsa Jovanović nameraval pobegniti z letalom Ane Pauker, romunske ministrice za zunanje zadeve in podobno. Namreč, Arsa Jovanović je imel dva sorodnika, ki sta bila pilota v

JLA, pa bi skoraj gotovo najprej njih poskušal nagovoriti, da ga »prepeljejo« v tujino.

- Na samem sojenju generalu Branku Petričeviću in polkovniku Vladi Dapčeviću junija 1950 je celo rečeno, da so najprej njih trojica nameravali pobegniti prek meje v tanku, ki bi ga preskrbel Arsov sorodnik Dukljan Vukotić, na službi v Beli Crkvi, vendar ga niso našli doma. Gre za navadno izmišljotino, saj Vukotić ni bil Arsov sorodnik, temveč samo sosed v Beogradu, ki je tistega dne bil na svoji svadbi v Budvi.
- »Vorošilovci«, generali JLA, ki so bili z Arsom Jovanovićem na šolanju v ZSSR, so avtorju zatrjevali, da Arsa Jovanović prav gotovo ni načrtoval nobenega pobega prek meje, ne verjamejo pa niti tega, da bi tajno sodeloval s sovjetskimi obveščevalci. Imel je svoje principe, ki jih je javno zagovarjal, predvsem pa dejstvo, da je Sovjetska zveza naravni zaveznik Jugoslavije. Itd.

Njegovi spori in nesoglasja z maršalom Titom niso bili takšne prirode, da bi ga zaradi tega izločili iz vrst JLA in celo likvidirali. Očitno se je preobrat zgodil med samim šolanjem »vorošilovcev« v Moskvi, saj je po povratku general Arsa Jovanović, namesto na položaj načelnika GŠ JA, kakor so vsi pričakovali, postavljen za načelnika Višje vojaške akademije. Šlo za očitno degradacijo, kar je dojel tudi sam Arsa Jovanović in je zato imel z maršalom Titom nekaj razgovorov. Seveda, brez uspeha! Ta moment pa je avtor knjige, Ivo Matović, zanemaril! Torej, zagonetka ozadja smrti generala Arsa Jovanovića se nahaja v bivših sovjetskih oz. ruskih arhivih.

Moje skromno mnenje je, da je general Arsa Jovanović, človek visokih moralno-etičnih principov, zavrnil sovjetske obveščevalce, da bi tajno sodeloval proti Titu. Kazen je bila izrečena v Moskvi! Kdo je bil tisti, ki bi maršala Tita lahko prepričal, da je postal Arsa Jovanović sovražnik države in Partije? Avtor je sicer namignil na Edvarda Kardelja, ki je imel z Arsom Jovanovićem, med njegovem bivanju med slovenskim partizani, težke polemike in kopico nesoglasij. Malo je znanega, da je Kardelj v razpravi o situaciji na

sremski fronti februarja 1945 zahteval tudi Arsovo politično kaznovanje in celo sodni pregon. Namreč, general Arsa Jovanović je ob tej priliki zelo kritično ocenil postopke Peka Dapčevića, poveljnika I. armade, ki je na sremsko fronto pošiljal mobilizirane in nepripravljene mladeniče iz Srbije.

Nenazadnje, prav general Arsa Jovanović je bil tisti, ki je maršala Tita 15. maja 1945 opozoril na množično pobijanje vojnih ujetnikov in kvislingov na teritoriji Slovenije, da bi Tito zatem podpisal tudi **ukaz o prepovedi izvensodnih pobojev**. Zelo je verjetno, da je maršal Tito pokaral prav Edvarda Kardelja.

Reakcije jeznoritih republiških voditeljev so seveda, ob možni asistenci sovjetskih inštruktorjev Nkvdeja v Ozni in Kosu, kaj kmalu obrodile sadove. Ko je Svetozar Vukmanović Tempo, kot načelnik Politične uprave JA leta 1948 izrekel sum, da je general Arsa Jovanović verjetno prešel na Stalinovo stran in proti Titu, je udbovsko-kosovski stroj stekel. Navadni sumi in servirani podatki iz Moskve so se kmalu spremenili v kolesje dokazovanja sumov po sovjetskih oz. enkavedejevskih vzorcih, kar je navadno pomenilo ne samo politično, temveč tudi fizično likvidacijo!

Odkritje mojega kolege Romana Leljaka, ki je nedavno tega v ljubljanskih sodnih arhivih našel dokument bivšega kapetana JLA Mihaela Goloba - Mirka, 1925, po katerem je ta potrdil, da je generala Arsa Jovanović na sestanku v GŠ JA v Beogradu osebno ubil Jefto Šašić, takratni načelnik Kosa, zatem pa je bilo njegovo truplo prepeljano na mejni odsek Bela Crkva, kjer so organi Udbe in Kosa inscenirali poskus pobega prek državne meje, je samo potrditev nekaterih inačic, ki jih je avtor knjige izvedel po temeljitem raziskovanju. Golob naj bi bil v tej skupini za inscenacijo prebega preko meje, seveda pa je sojen zaradi sovražne propagande po povratku iz SZ, za vohunstvo in podobno. Upokojeni kapetan Golob je menda umrl v Kamniku.

Osebnostno menim, da primer še vedno ni docela zaključen. Namreč, tudi Golobovo pričanje je potrebno korektno preveriti (ustni narok vsekakor ni dovolj prepričljiv!), zatem pa v arhivih Udbe in Kosa v Beogradu vendarle poiskati določene arhivske dokumente, ki bi potrjevali Golobovo pričevanje. Kopijo dokumenta sem objavil na svojem spletišču Vojaštvo.

Obenem naj še dodam svoj odgovor nekemu znancu, ki me že dolgo tega, pa tudi ob tem zapisu, predstavlja kot »majorja srbskega Kosa«. Seveda to ne bo držalo, saj sem se v Sloveniji dovolj jasno predstavil kot častnik Varnostne službe JLA (od 1963 do 1987) in generalmajor (1987–1990), kar pomeni, da v Kosu JA sploh nisem »služil«, ker je obstajal samo do 1955!. Sicer pa, enega od avtorja floskule o »srbskem Kos« mnogi dobro poznamo kot vikend-zgodovinarja, ki širi podobne dezinformacije iz določenih subjektivnih razlogov.

Verjetno pa tudi širi očitno dezinformacijo o tem, da je polkovnik Arsa Jovanović »osebno likvidiral Franca Rozmana – Staneta« (dejansko je bil ranjen in zatem umrl 7. novembra 1944 v okolici Črnomlja), ko pa je zvedel iz mojega članka, da je Arsa Jovanović zapustil slovenske partizana že 28. marca 1943, je takoj dodal novo inačico, namreč, da je Rozmana ubil Milovan Šaranović, ki ga je Arsa Jovanović pripeljal iz Črne Gore kot »pomoč slovenskim partizanov, pa je tako junija 1943 postavljen za načelnika GŠ NOV Slovenije, kmalu zatem pa je 30. julija 1943 tudi padel, kar pa naš »zgodovinar« ni preveril! Zato bi svetoval urednikom spletnih strani raznih panterjev in drugih, da vseeno preverijo kaj jim razni »dopisniki« poročajo s terena!

VIRI:

- Matović Ivan, **Vojskovođa s oreolom mučenika**, Povest o generalu Arsu P. Jovanoviću, načelniku Vrhovnog štaba NOVJ i njegovoj tragičnoj sudbini, 2001, Beograd (cirilica),

- Kranjc F. Marijan, generalmajor v pokoju, **Balkanski vojaški poligon**, Varnostno-vojaški zapisi, Borec, 1998, Ljubljana,
- Kranjc F. Marijan, generalmajor v pokoju, **Resnica o vlogi generalpolkovnika Arsa Jovanovića med bivanjem v GŠ NOV in PO Slovenije**, Vojnozgodovinski zbornik šte. 2, Logatec, 2002 (podoben zapis je bil 2002 objavljen tudi v Nedeljskem dnevniku),
- Razgovor z Bojanom Polakom – Stjenkom, generalmajorjem v pokoju, avtorski zapis, junij 2003, Ljubljana,
- Svetina Albert - Erno, **Od osvobodilnega boja do banditizma**, 2004, Ljubljana
- Kranjc F. Marijan, **Zakaj je bil general Arsa Jovanović poslan med slovenske partizane?**, Rast, Novo mesto 2005
- Kranjc F. Marijan, generalmajor v pokoju, **Skrivnostna smrt generalpolkovnika Arsa Jovanovića končno razkrita**. Nedeljski dnevnik in spletna stran Vojaštvo, Ljubljana, 2005